

Petr Daniš: Děti venku v přírodě: ohrožený druh?

Jana Dlouhá

Envigogika 11 (1) – Recenze/Reviews

Publikováno/Published dne 22. 8. 2016

DOI: [10.14712/18023061.528](https://doi.org/10.14712/18023061.528)

Abstrakt:

Recenze knihy: *Petr Daniš (2016). Děti venku v přírodě: ohrožený druh?*, Tereza: Praha. ISBN 978-80-87905-10-4. Online dostupné na http://jdeteven.cz/files/userfiles/Publikace/Deti_venku_v_priode_2016_web.pdf

Abstract:

Book review: *Petr Daniš (2016). Children Outside in Nature: Endangered Species?* Tereza: Prague. ISBN 978-80-87905-10-4. Available online at http://jdeteven.cz/files/userfiles/Publikace/Deti_venku_v_priode_2016_web.pdf

Počátkem roku 2016 vyšla nová publikace o dětech a jejich vztahu k přírodě. Petr Daniš v ní klade otázku, proč, a také jak bychom měli být co nejvíce venku, především tedy v dětském věku, protože tehdy se náš organismus i mysl utvářejí. Autor tak reaguje na potřebu, kterou velmi pravděpodobně cítí sami učitelé (jejich důraz na vztah k přírodě bývá nedocenen), a především ti, kteří by měli vytvářet příznivé prostředí pro environmentální výchovu (už dávno ji vyjádřili například odpovědní představitelé ekovýchovy Ministerstva životního prostředí). Kniha tedy odpovídá na požadavek předložit jasné, opodstatněné argumenty pro pobyt venku – jako součásti přirozeného procesu učení, a samozřejmý prvek systému vzdělávání.

Ukazuje se, že na dané téma bylo napsáno bezpočet studií o působení přírody na fyzický, mentální i sociální rozvoj dětí. Kniha rekapituluje výsledky nejnovějších výzkumů, které vyšly v zahraničí i v Česku; je ovšem patrné, že v našich podmínkách není tématu věnována srovnatelná pozornost. Ve skutečnosti pak naše děti (podobně ovšem, jako děti v jiných vyspělých zemích) do přírody také nechodí tak často, jak bychom si přáli – většinou proto, že nesrovnatelně větší množství času tráví s elektronickými médii. Citované zdroje ale dokládají, jaký devastující vliv takový životní styl může mít po stránce fyzické i psychologické; naopak také ukazují, jak pobyt v přírodě působí příznivě například na soustředění, výkonnost při různých typech činností, a také obecně na schopnost reflektovat a uvědoměle řídit vlastní život.

O čem tedy publikace je: o dětech, přírodě, nebo roli pedagogů při zprostředkování znalostí a představ o přírodě dětem? Je o přírodě, která v tomto případě hraje roli prostředí. Nicméně tato role je zásadní: z důvodů zdravotních (například jako prevence nadváhy, str. 13), pobyt v zeleni má vliv na vyšší kognitivní schopnosti (nejenže snižuje stres nebo brání depresím, ale zlepšuje se tak i sebekontrola, str. 18-19); příroda je dále prostředím pro spontánní hru, při které se rozvíjí tvořivost a posiluje samostatnost (str. 27); a pomáhá též rozvoji „lidských“ (sociálních) dovedností (str. 22-23). Celkově – přetížení sociálním světem se uchylujeme do přírody pro odpočinek, léčbu, rozmyšlení svého života a událostí, které v něm nastaly. Je prostorem svobody, kde si lépe uvědomujeme sami sebe a můžeme si znovu prožít děje, které se nám staly nebo se právě odehrávají ve společenství lidí. V případě dětí je takovou rekapitulací hra – v ní se původní zážitek proměňuje na příběh, důležitou životní zkušenost. Čas strávený v přírodě tak může být jedním z cenných příspěvků k uvědomění si sebe sama, utváření vlastní, lidské identity. To vše se autor pokouší sdělit na několika stranách, čtivou formou, a ke svým argumentům a úvahám využívá širokou a různorodou základnu poznatků a dat ukrytých za odkazy na konci textu. I když jde tedy o rozsáhlou odbornou rešerši, práce má jasné poselství a poměrně dramatické vyznění.

Kniha Petra Daniše má zásadní význam v době, kdy mnohé děti do přírody chodí jen zřídka nebo vůbec ne – může přispět ke změně obecně přijatých (objektivně škodlivých) zvyklostí. Setkání s přírodou je základní životní zkušenost, a měli bychom ji zažít již v raném věku, kdy se její blahodárný vliv, ale i nepřízně, jimž nás vystavuje, vtisknou do našeho vědomí a usadí se zde pro pozdější využití. Publikace, která přehledně a přitom podloženě ukazuje tento celoživotní vliv přírody, v českém prostředí už hodně chyběla. Ta, kterou nyní dostáváme do ruky, zaplňuje tuto mezeru a vybízí k dalšímu přemýšlení. Není samotná příroda příliš idealizovaná? Zde vystupuje jako doplněk lidského světa, má funkci nového „vitaminu N“. Takové pojetí je plně opodstatněné, přírodu vždy chápeme pouze zprostředkovaně, přes určité vzorce myšlení a ustálené představy. Podle nich může příroda být krásná, ztělesňovat emoce; odrážet harmonii a působit tak na duševní stavy; nebo být výzvou k poměřování sil a zdolávání životních překážek. Možných (idealizovaných) představ je zajisté mnoho; nemělo by nám ovšem uniknout, že má složku „divokou“: je plná chaosu, živelných dějů, kterým není radno zcela podléhat. Někdy (v našich podmínkách ale

velmi předvídatelně) zahrnuje nebezpečí – k přírodě patří rostliny produkující alergeny, a například také močály, zcela plnohodnotné ekosystémy, které však nemusí zvat k hrám a ozdravnému pobytu. Tyto nepřízně k přírodě, podobně jako k životu patří – příroda není pouze jedna: vedle ideální představy o přírodě jako léčitelce, prostoru svobodného myšlení, zdroji všemožných „benefitů“ atd. je třeba znát a respektovat přírodu v její svébytnosti, umět si s ní (a v ní) poradit. Nechceme stvořit mýtus přírody: je totiž třeba věřit, že je stále možné ji racionalizovat, aniž by jí to násilně vyrvalo a následně zneužilo její tajemství. Musíme se znovu naučit „myslet přírodu“.

Také způsob, jak do přírody uvádět děti, by se měl stát předmětem hlubších úvah. Ve vztahu k přírodě jsou děti nejvíce ovlivnitelnou a zranitelnou skupinou, a tak potřebují určitou oporu a vedení. Výlet do přírody je vždy krokem za hranice lidského, a tak je dobré mít po ruce někoho, kdo pomůže vyznat se v zážitcích, vytrýdit, co je dobré a co je třeba poznat a ovládnout, protože jinak by to naopak mohlo ovládnout je, vyčlenit ze společnosti lidí. Především malé dítě by mělo mít při své cestě za přírodou průvodce, jistý racionalizační prvek, a na něm záleží, jak jí bude (často po celý svůj život) rozumět. Takový průvodce má potom v dětské mysli důležité místo, uvádí do světa přírody a může tak činit různým způsobem: jako náhodného návštěvníka, turistu, nebo jejího „původního obyvatele“, který pouze pozapomněl na dávné vazby; příroda může být knihou, ze které se člověk učí, nebo médiem působícím na naše smysly a emoce. V přírodě je možné se dozvědět mnohé o sobě a světě kolem, a to způsobem, který nás upomíná na dávné formy poznávání. Pokud dítěti poskytujeme vedení, neměli bychom jej zbavovat oné svobody, o které Petr Daniš píše: stále otevřené možnosti být spontánní, hledat si vlastní pohled a způsob rozumnění. Vedme jej ale také k odpovědnosti za to, co se přírodě (i naším přičiněním) děje špatného.

Je také dobré si uvědomit, že kontakt s přírodou člověk potřebuje v každém věku, určité se to netýká jen dětí. Zdravotní aj. potřeby zůstávají, ale psychologicky se vyvíjíme, tedy hledáme odpovědi na nové otázky, a naše uspokojení pramení z jiných zdrojů. Vztah k přírodě je jako vztah k dobrému partnerovi – má mnoho rovin, a postupně se ukazují nové, přičemž zážitky a zkušenosti se vrství a navzájem obohacují. V raném věku je dítě přírodě vystaveno, ona na něj působí a je doplňkem jeho aktivit. Především tyto aktivity se mění s věkem, stávají se například zkouškami odvahy. Vývojové hledisko by tak mohlo ukázat, jak je možno vztah k přírodě prohlubovat v průběhu života, a propojovat s kulturou (jejími estetickými, filosofickými aj. složkami). Tento vztah by neměl ustrnout na některé z vývojových fází; to by znamenalo, že jsme do něj nevložili dostatek úsilí.

Raný pobyt v přírodě ovlivní člověka na celý život, a je tedy v tomto období i ze zdravotních důvodů nejpřínosnější. Právě malé děti se nedokáží samy rozhodnout, kde by chtěly být nejraději – pravděpodobně tam, kde jsou jejich blízcí, ať již to bude kdekoli. Kniha hezky rekapituluje celou škálu přínosů, které příroda poskytuje, a může tak sloužit jako průvodce pro nerozhodné rodiče, učitele a všechny, kdo ovlivňují politiku na všech úrovních – pokud chtějí dětem prospět, zajistit jejich rovnoměrný tělesný rozvoj a duševní rovnováhu. Je to na vás, VEZMĚTE DĚTI VEN, nebo jim k tomu vytvořte co nejlepší podmínky. To je první věc, kterou je třeba udělat – za druhé ale také o přírodě přemýšlejte a poznávejte ji. Ona tu není pro nás, byť ve vztahu k malým dětem je tento její význam největší.

Závěr:

Kniha Richarda Louva *Last Child in the Woods* (česky: *Poslední dítě v lese*, vydaná v roce 2005) je základní prací o kontaktu dětí s přírodou a jeho možných důsledcích pro zdraví, spokojenost a učení, která si v anglosaském světě získala značné uznání. Autor k tomu

dodává: „I přes odkaz Emilky Strejčkové Česko svého Louva zatím nemá a téma kontaktu dětí s přírodou si teprve hledá cestu k široké veřejnosti...“. Publikovaná kniha je však nadějí, že se to změní – autora, který dovede podat barvitý, a přitom argumentačně dobře založený výklad o vlivu přírody již máme. Teď jde o to, aby si to ona široká veřejnost uvědomila – a také využila jak pro odbornou debatu, tak i především pro rozvoj praxe.

Publikace je ke stažení na stránkách Terezy, a můžete k ní poslat autorovi i svůj názor.

Reference:

- Petr Daniš (2016), Děti venku v přírodě: ohrožený druh?, Tereza: Praha. ISBN 978-80-87905-10-4. Online <http://jdeteven.cz/cz/publikace-ke-stazeni>